

R.K. Basisschool De Vlinder Stockholm 3 3124 SG Schiedam; tel. 010-4717036; e-mail: info@devlinder-schiedam.nl; web: www.devlinder.info

---

Protocol

Veiligheid en Burgerschap

Inhoud

- **Inleiding**
- **Werken aan een positief sociaal emotioneel klimaat,**
Algemeen
- **Werken aan een positief sociaal emotioneel klimaat,**
zelfvertrouwen en weerbaarheid
- **Werken aan een positief sociaal emotioneel klimaat,**
waarden en normen
- **Omgaan met sociaal emotionele problemen,**
Pesten
- **Werken aan een veilige schoolomgeving**
ongevallenregistratie
Arbo

Inleiding

De school moet een veilige plek zijn voor kinderen, ouders, studenten, leerkrachten en leidinggevend. Dit zowel in de zin van een positief sociaal emotioneel klimaat, als in de zin van een veilige schoolomgeving.

In dit protocol wordt beschreven waar de Vlinder naartoe wil werken op het gebied van deze algehele veiligheid. Er vallen drie niveaus te onderscheiden waarbij eenduidigheid in visie en aanpak van groot belang is:

Niveau 1. Veiligheid in de klas.

Uitgangspunt bij 'veiligheid in de klas' is dat de leerkracht in staat is om in de klas een veilige sfeer te creëren, waarin kinderen prettig kunnen werken. Het gaat hier in de eerste plaats om vaardigheden van de leerkracht, maar hij/zij kan daarbij ook gebruik maken van instrumenten en methodieken om de veiligheid te waarborgen, zoals bijvoorbeeld een leergang sociaal emotionele ontwikkeling. De school streeft er naar binnen afzienbare tijd een methode sociaal emotionele ontwikkeling aan te schaffen. Hiermee kan individueel en schoolbreed worden gewerkt aan een gewenste attitude/ontwikkeling.

Niveau 2. Veiligheid op schoolniveau.

Uitgangspunt bij 'veiligheid op schoolniveau' is dat er onderling duidelijke afspraken worden gehanteerd. Het is van belang dat iedereen weet op welke manier er wordt gewerkt aan onderlinge veiligheid en hoe te handelen als er een incident is, bijvoorbeeld vanuit een pestprotocol. Wij streven ernaar dat er duidelijkheid bestaat over de pedagogische principes die op de Vlinder worden gehanteerd en dat dit zichtbaar zal zijn in het handelen van ons schoolteam.

Niveau 3. Veiligheid in de schoolomgeving.

Uitgangspunt bij 'veiligheid in de schoolomgeving' is dat kinderen zich onbezorgd kunnen voelen voor en na schooltijd in de nabije schoolomgeving.

Dit kan betrekking hebben op zaken als:

- verkeersveiligheid,
- een veilige speelplaats,
- onderling sociaal gedrag voor en na schooltijd.

De school streeft in dit kader naar goede contacten met de bewoners rond de school en investeert in contacten met instanties en scholen die zich rond de school bevinden, zoals bijvoorbeeld Yggdrasil, Fitland en de Violier.

De kerndoelen

Het bevorderen van de sociaal-emotionele ontwikkeling en veiligheid is een taak van de school die ten dele binnen de pedagogische taak van de school valt en ten dele binnen het in de Kerndoelen omschreven vormingsgebied 'Sociale Redzaamheid'. De verplichte kerndoelen waar het hier om gaat, staan beschreven onder 'Redzaamheid als deelnemer aan groepsprocessen'.

Deze kerndoelen zijn:

- eigen gedachten, opvattingen, eigenschappen voor anderen duidelijk kunnen maken;
- zich kunnen verplaatsen in gevoelens, opvattingen, eigenschappen en situaties van anderen;
- enkele vormen van rolgedrag en factoren die daarbij bepalend zijn kennen;
- inzicht hebben in verschillen en overeenkomsten tussen etnische groepen;
- weten om te gaan met conflictsituaties.

Werken aan een positief sociaal emotioneel klimaat, algemeen

Verwacht mag worden dat elke leerkracht veel tijd en vooral energie stopt in het stimuleren van de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen. Daarbij kennen leerkrachten wisselende successen én teleurstellingen, waarbij zij zich tevens bewust moeten zijn dat de resultaten van deze schoolinvloeden soms pas op langere termijn zichtbaar worden.

Om gevoelens van onmacht en teleurstelling te vermijden of om te buigen, willen we onze aandacht en energie *professioneel* kunnen inzetten. Natuurlijk met open oog voor de smalle marges. Als school ben je nu eenmaal sterk afhankelijk van maatschappelijke ontwikkelingen en thuissituaties. En ook in het kind gelegen beperkingen kunnen de marges verkleinen. Toch willen we de toevallige of bewuste invloed van situaties op school ook niet onderschatten.

Belangrijke onderwerpen

Op sociaal emotioneel terrein verdelen wij de ontwikkeling in:

- **Zelfvertrouwen**
Bevorderen van het zelfvertrouwen en de sociale weerbaarheid (zelfbeeld, zelfbewuste houding).
- **Gevoelens, wensen en opvattingen**
Leren omgaan met gevoelens, wensen en opvattingen van jezelf en anderen (positieve en negatieve gevoelens, seksuele gevoelens, rolpatronen, vooroordelen en discriminatie).
- **Sociale vaardigheden en relaties**
Ontwikkelen van sociale vaardigheden (samenwerken, omgaan met conflicten) en relaties (vriendschap, verliefdheid, liefde).

Effectieve benadering

Het hangt vaak sterk af van de situatie welke benadering de beste effecten oplevert.

Uitgangspunten voor leerkrachten op de Vlinder zijn:

- **Ieder kind positieve aandacht te geven en te proberen positief gedrag te versterken.**
Negatieve aandacht leidt doorgaans alleen maar tot verdere escalatie, gering zelfvertrouwen, slechte sfeer en verminderde motivatie.
- **Alle kinderen te volgen en te stimuleren in hun ontwikkeling,**
Niet alleen als er sprake is van belemmeringen of storingen.
- **Interesse te tonen in de ervarings- en leefwereld van de kinderen.**
- **Zich op de hoogte te stellen van thuisachtergronden .**
Het is belangrijk inzicht te hebben in de relatie kind-leerkracht-ouders-schoolsituatie-thuissituatie en hier indien nodig over te communiceren met elkaar.
- **Te werken aan een eigen professionele ontwikkeling door te reflecteren op de eigen praktijk-ervaringen:**
Wat gaf vandaag veel voldoening? Wat ging er mis? Wat was lastig? Wat stoorde? Wat verraste?
Zijn praktijkervaringen uitgewisseld met collega's? Hoe kan ik het volgende keer beter doen?

Het geven van een eigen voorbeeld

We zijn ons ervan bewust dat je als leerkracht een stempel zet op het doen en laten van kinderen.

Als leerkracht beïnvloed je de groepssfeer, oefen je invloed uit op het zelfbeeld en zelfvertrouwen van kinderen. De hoeveelheid en de soort aandacht die je aan een bepaald kind geeft, bepaalt mede diens sociale positie in de groep. Veel en positief gekleurde aandacht geeft kinderen een sterkere positie ten opzichte van groepsgenoten.

We zijn ons ervan bewust dat kinderen in hun leerkracht vaak een voorbeeld zien dat ze willen navolgen: 'Onze juf/meester zegt...!'

Eerlijkheid gebiedt dat kinderen een leerkracht echter ook wel eens minder positief kunnen ervaren.

De Vlinder verwacht echter dat een leerkracht nadenkt met welk gedragsgemiddelde een *positieve* invloed wordt uitgeoefend op de sociaal-emotionele gesteldheid en ontwikkeling van kinderen. Uitgangspunten daarbij zijn:

- Elk kind serieus nemen en met respect te benaderen,
- Met de kinderen mee te leven
- Op school zoveel mogelijk zichzelf te zijn
- Realistische en vooral positieve verwachtingen van kinderen te hebben.

Andersom mag de leerkracht vriendelijk en respectvol gedrag van de kinderen verwachten.

Het belang van een goed sociaal-emotioneel klimaat

De school moet een veilige plaats zijn, waar kinderen zich op hun gemak voelen, zichzelf durven zijn, zich geaccepteerd weten, vertrouwen in zichzelf en anderen kunnen hebben.

Als het daar aan schort, leren kinderen niet lekker, zien ze er tegen op om naar school te gaan, hun leerprestaties blijven achter en het regent conflicten. Dat is niet goed voor de ontwikkeling en voor het welzijn van kinderen. En ook niet voor het werkplezier van de leerkrachten.

Van leerkrachten op de Vlinder wordt verwacht de volgende uitgangspunten te hanteren:

- Het analyseren van de sfeer in de groep, bijvoorbeeld door het maken van een sociogram, het invullen van de PRAVOO lijsten.
- Het analyseren van de eigen rol hierbij.
- Het regelmatig invoeren van nieuwe sfeerversterkers.

Sfeerversterkers.

Om uit te leggen wat onder sfeerversterkers wordt verstaan volgt hieronder een lijst met mogelijkheden die de sfeer in een groep positief kunnen beïnvloeden.

- De kinderen elke dag aan de deur begroeten.
- Vaak 'dank je wel' en 'alsjeblieft' zeggen.
- De kinderen veel bij hun voornaam noemen.
- Medeleven tonen, zowel bij succes als bij tegenslag.
- Grapjes maken, maar niet ten koste van de kinderen.
- Regelmatig vragen: 'Vonden jullie het leuk wat we vandaag deden?' en 'Wat kunnen we voor morgen afspreken om het opnieuw interessant of leuk te maken?'
- Ontspannende **tussendoortjes** opnemen in de lessen: liedje, quiz, mop, raadsel, spelletje.
- Ondersteunen van het wij-gevoel: onze klas, ons werk, onze ideeën.
- Regelmatig foto's maken voor het **klassenplakboek**.
- Bij ruzies en andere ongevallen de zaak van verschillende kanten belichten.
- Accentueren van het positieve.

- Inrichten van **interessehoeken**.
- Proberen te begrijpen waarom kinderen iets doen.
- Tevredenheid tonen als iets goed loopt.
- Programmaonderdelen zoveel mogelijk koppelen aan de schoolomgeving en andere situaties die voor de kinderen bekend terrein zijn.
- Programmaonderdelen zoveel mogelijk koppelen aan toekomstige situaties, waardoor de relevantie van het geleerde duidelijk wordt.
- Letten op je gesprekstonen tegenover de kinderen.
- Voortdurend zoeken naar nieuwe vormen voor oude inhoud: kinderen houden van variatie, van het ongewone, van verrassingen.
- Het **lokaal** aantrekkelijk inrichten.
- Regelmatig de prikboards verversen.
- **Een prikbord voor de kinderen zelf**, voor hun mededelingen, foto's van popartiesten en andere zaken die ze interessant of grappig vinden.
- Verlevendigen van het onderwijs met de speelse situatie en doe-activiteiten.

Methode

De school streeft er naar binnen afzienbare tijd een methode sociaal emotionele ontwikkeling aan te schaffen. Hiermee kan individueel en schoolbreed worden gewerkt aan een gewenste attitude/ontwikkeling.

Werken aan een positief sociaal emotioneel klimaat, zelfvertrouwen en weerbaarheid

Algemeen

Zelfvertrouwen is afhankelijk van de kijk die het kind op zichzelf heeft. We noemen dit het zelfbeeld. Dit zelfbeeld wordt in belangrijke mate gevormd door de spiegel die anderen het kind voorhouden. Die spiegel bestaat uit de kritiek en de lof van mensen uit de omgeving van het kind. De opvoeders spelen daarbij een belangrijke rol.

Het zelfbeeld van een kind kan negatief of positief zijn.

- Een kind met een negatief zelfbeeld heeft weinig zelfvertrouwen.
- Een kind met een positief zelfbeeld toont veel zelfvertrouwen.

Zelfvertrouwen maakt kinderen weerbaar en minder afhankelijk van het oordeel van anderen. Het geeft ze de moed voor hun eigen mening uit te komen, initiatief te tonen en aan nieuwe dingen te beginnen. Zelfvertrouwen is niet alleen belangrijk uit het oogpunt van het welzijn van kinderen. Ook schoolprestaties worden er gunstig door beïnvloed.

Uitgangspunten op de Vlinder zijn:

- **Elk kind te laten ervaren: ik hoor er bij, ik tel ook mee**
Het zelfbeeld en daarmee het zelfvertrouwen van een kind wordt gunstig beïnvloed, wanneer het uit het gedrag en de woorden van anderen kan afleiden, dat het meetelt. Persoonlijke contacten tussen de leerkracht en de kinderen helpen een kind bij het opbouwen van een positief zelfbeeld. Kinderen ervaren die contacten namelijk vaak als een bewijs van erbij horen
- **Kinderen krijgen de kans zowel hun sterke als zwakke punten te ontdekken op allerlei gebied**
Niemand is overal goed in. Niemand is overal slecht in. Zo kun je goed zijn in beeldende vorming en slecht in gym. Dit hoeft overigens nog niet te betekenen dat alle aspecten van beeldende vorming je goed afgaan. Ook hoeft je niet in alle onderdelen van gym slecht te zijn: trefbal kun je goed, maar vanwege je hoogtevrees kun je geen touw klimmen. Daarom is het belangrijk veel variatie aan in het onderwijs aan te brengen. Variatie heeft dan betrekking op:
  - werkvormen
  - inhoud
  - technieken
  - leertempo
  - leerstijl
- **Kinderen leren de positieve kanten van zichzelf te zien en worden aangemoedigd die ook onder woorden te brengen**
Ook al mislukt de poging van een kind om bijvoorbeeld een rekenvraagstuk op te lossen, dan toch is er altijd wel iets om een positieve opmerking over te maken (goede inzet, keurig geschreven, geconcentreerd gewerkt). Op die manier leert de leerkracht kinderen zelf de positieve kanten van eigen kunnen en handelen te ontdekken en onder woorden te brengen. Zo ontstaat een positief zelfbeeld.
Kinderen kunnen worden aangemoedigd positieve kanten van klasgenoten te zien en te benoemen, complimenten te geven en te ontvangen. Om kinderen te stimuleren kan worden vanuit talenten, interessehoeken e.d.

- **Het ontwikkelingsproces van de kinderen wordt primair gesteld, niet het gewenste resultaat**
Wij gaan er vanuit dat het zelfvertrouwen van kinderen groeit, als zij in de spiegel die anderen hen voorhouden, zien dat ze vooruit gaan. Het zelfvertrouwen neemt af, als kinderen bij herhaling wordt voorgehouden dat het ze niet gelukt is. Dat laatste gebeurt, als we de prestaties van kinderen uitsluitend vergelijken met de normen waaraan ze (uiteindelijk) moeten voldoen.

Het is daarom tevens gewenst soms een andere aanpak te kiezen. Deze aanpak kan aangeduid worden met de eens-kijken-of-je-al-weer-een-stapje-verder-bent-gekomen-benadering. Deze aanpak benadrukt de vooruitgang door de huidige prestaties te vergelijken met eerder geleverde prestaties. Bij deze aanpak betekent fout niet 'Je hebt gefaald', maar 'Je moet het op een andere manier proberen'

- **Leerlingen krijgen vaak en snel zakelijke informatie over hun prestaties en vorderingen**

Wij vinden de informatie het meest effectief als die aan de volgende eisen voldoet:

- De informatie is zakelijk en treft een leerling niet in zijn of haar waarde.
- De informatie wordt snel gegeven, zoals het snel teruggeven van een beoordeling.

- **Er wordt gestreefd naar uitbreiding van gebieden waarvoor kinderen zelf verantwoordelijkheid dragen**

Als kinderen geen beslissingsbevoegdheden krijgen, leren ze ook niet vertrouwen op zichzelf. Ze leren zich niet verantwoordelijk te voelen voor hun eigen doen en laten. Daarbij moet worden opgepast dat kinderen geen verantwoordelijkheden wordt gegeven, die ze (nog) niet aankunnen. Kinderen zijn echter wel tot meer in staat dan we vaak vermoeden.

Hierbij zullen kinderen leren ervaren dat:

- niet alles vanzelf gaat en gegeven verantwoordelijkheid ook wat van je vraagt.
- opdrachten ook wel eens kunnen mislukken en hoe er mee om te gaan.
- positief bedoelde kritiek / complimenten van anderen kunnen leren waarderen.
- niet iedereen in de groep altijd hetzelfde werk doet.
- het soms (tijdelijk) nodig is een eigen leerlijn te lopen, hetgeen veel eigen verantwoordelijkheid vraagt.

Vanuit een positieve benadering kunnen kinderen er weerbaarder / geestelijk sterker door worden. Als dit met kleine stapjes gebeurt, met de daaraan gevoelde successen, wordt hiermee gewerkt aan een positief zelfbeeld.

- **Kinderen wordt geleerd, hoe ze op een zelfbewuste manier in allerlei situaties op kunnen treden**

Ons uitgangspunt is kinderen te leren:

- vragen te stellen
- hoe ze een beroep op een ander kunnen doen
- 'nee' te zeggen, als zij iets perse niet willen
- positieve opmerkingen te maken naar derden
- kritische opmerkingen te maken zonder anderen te kwetsen
- hoe ze op kritiek en complimenten kunnen reageren.

Werken aan een positief sociaal emotioneel klimaat, waarden en normen

Belang van aandacht voor waarden en normen

Waarden en normen zijn belangrijk omdat ze richting geven aan ons bestaan: ze beïnvloeden ons doen en laten, ons zelfbeeld en zelfvertrouwen, onze relaties met anderen.

Bij fundamentele **waarden** valt te denken aan: geluk, liefde, vrijheid, respect, rechtvaardigheid, gelijkheid, democratie, universele rechten van de mens en de (grond)wettelijke waarden. De functie van al deze waarden is om voor iedere individuele mens de hoogste universele waarde van geluk realiseerbaar te maken.

Bij fundamentele **normen** valt te denken aan: respect, rechtvaardigheid, vrijheid, gelijkheid, democratie, universele mensenrechten en (grond)wettelijke normen. De belangrijkste functie van deze normen is om onze hoogste waarden te beschermen en voor iedereen realiseerbaar te maken.

Respect is de basisnorm, waar alle andere normen uit voortkomen.

Vaak zijn we ons echter nauwelijks bewust, dat we waarden en normen hanteren. Laat staan dat we ons realiseren welke waarden en normen we hanteren. Om meer greep te krijgen op ons eigen gedrag en dat van anderen, vinden wij het belangrijk dat we ons realiseren welke waarden en normen erachter steken. En welke waarden en normen dat zijn, hangt van veel factoren af, bijvoorbeeld: opvoeding, levensbeschouwing, levenservaring en levensomstandigheden.

Wij beseffen dat normen en waarden waarmee kinderen worden geconfronteerd, nogal eens met elkaar in strijd kunnen zijn: wat thuis mag, mag niet altijd ook op school of omgekeerd. En wat moet je doen, als je tegelijkertijd eerlijk moet zijn en ook je vriendinnetje niet wil verraden? Kinderen komen daardoor soms in de knoei.

Daarom is het belangrijk, dat we kinderen bewust leren omgaan met waarden en normen. Zowel met waarden en normen die thuis gelden, als die op school gelden en die in de omgeving gelden en eventuele verschillen daartussen.

Door kinderen te helpen waarden en normen te verhelderen, helpen we hen bewust te worden van hun eigen denken en handelen, met als achterliggend doel een groeiende zelfstandigheid, toenemend zelfvertrouwen en een zelfbewuste levenshouding.

Wij hanteren verschillende manieren om waarden en normen te stimuleren:

- door waardenoverdracht
- door verhelderen
- door ontwikkelen

Wij beseffen dat het probleem bij waardenoverdracht is dat er verschillende groepen zijn, waarmee het kind in aanraking komt. Welke waarden en normen zijn dan juist? Daarom gaat het bij verhelderen en ontwikkelen erom dat kinderen zich bewust worden van hun handelen door erop te reflecteren. Dat kunnen waarden en normen van het kind zelf zijn, maar ook de waarden en normen van een groep, de school of de samenleving. Centraal hierbij staan de persoonlijke opvattingen van de kinderen en het duidelijk maken dat er verschillen tussen menselijke opvattingen bestaan.

We maken daarbij gebruik van alledaagse situaties. Dagelijks doen zich in school immers situaties voor die aanleiding kunnen geven voor een gesprek over waarden en normen: een voorval op het speelplein, een kringgesprek over een bepaald onderwerp, de bespreking van de inhoud van een (prenten)boek. Ook de katechesemethode Trefwoord vormt een basis voor deze gesprekken.

Het verhelder van waarden en normen die op school gelden

Naarmate kinderen ouder worden, kan hen geleerd worden ook inzicht te krijgen in de waarden en normen van anderen. Het blijkt dat wanneer met kinderen gesproken wordt over zaken als schelden, vloeken, buitenlanders, ze vaak klakkeloos de ideeën van ouders en vriendjes overnemen. Door kinderen te confronteren met andere ideeën en opvattingen willen we ze aan het denken zetten over hun eigen mening.

Als kinderen zich geregeld niet aan bepaalde regels houden, is het zinvol om de volgende zaken na te gaan:

- Zijn de kinderen van het nut van de regel overtuigd, of is de regel misschien niet of nauwelijks zinvol?
- Hebben de kinderen tijd genoeg gehad om zich de regel eigen te maken?
- Zijn de kinderen voldoende aangemoedigd om zich aan de regel te houden?
- Is de regel niet (nog) te hoog gegrepen?
- Zijn er misschien teveel regels?
- Overdaad schaadt en als de kat van huis is?
- Is ons beleid consequent genoeg?
- Is de materiële omgeving 'passend'?
- Laat kinderen ook eens zelf regels voor de klas of school opstellen?

We geven waar mogelijk geen straf, maar laten een kind de gevolgen van zijn of haar gedrag ervaren

Straf heeft als nadeel dat het verband tussen straf en de 'misdad' meestal niet logisch is. De aandacht van de kinderen richt zich vooral op de straf die hem of haar te wachten staat en op de persoon die hem of haar dit aandoet. De aanleiding is snel vergeten.

Het is vaak effectiever om in plaats van straf met elkaar over oorzaak en gevolg te praten. Dit veroorzaakt minder wrijving in de klas, wat een gunstige uitwerking heeft op de klassensfeer.

Wij houden ons zelf ook aan de regels

Wat wij van de kinderen eisen, moet ook *omkeerbaar* zijn. Het komt immers nogal eens voor dat kinderen zich stipt aan de regels moeten houden, terwijl volwassenen deze naar believen met voeten mogen treden.

Bewuste aandacht in de les voor waarden en normen in de les

Wij besteden bewust aandacht binnen de hele school aan waarden en normen aan de hand van het lesprogramma van Trefwoord, onze katechesemethode.

Parallel daaraan werken wij met 'bouwstenen', waarbij steeds een thema centraal staat, gekoppeld aan het thema van Trefwoord.

Trefwoord kijkt voornamelijk breed maatschappelijk vanuit onze geloofswaarden.

De bouwstenen maken een vertaalslag naar een meer persoonlijke beleving en ontwikkeling.

Omgaan met sociaal emotionele problemen, Pesten (protocol)

1. Waarom een pestprotocol?

De Vlinder wil haar kinderen een veilig pedagogisch klimaat bieden waarin zij zich harmonieus kunnen ontwikkelen op een prettige en positieve wijze.

Ons *Pedagogisch uitgangspunt* daarbij is dat de kinderen met elkaar moeten *leren* omgaan.

Het is hierin belangrijk om een helder en duidelijk *beleid* te hebben, waar alle betrokkenen op kunnen terugvallen. Daarmee wordt duidelijk wat van wie wordt verwacht. Het wordt beschreven in te doorlopen stappen.

Wij zijn ons tevens bewust van nieuwe *maatschappelijke ontwikkelingen* die kunnen leiden tot pestgedrag, bijvoorbeeld het digitaal pesten. Als school willen wij ook hierin, binnen geformuleerde kaders, onze verantwoordelijkheid nemen.

Dit stuk is geschreven voor directie, leerkrachten, kinderen van basisschool De Vlinder. Wij willen voor ieders duidelijkheid omschrijven wat onder pestgedrag wordt verstaan. Tevens willen wij aangeven waar pestgedrag vandaan kan komen en hoe ermee om te gaan.

2. Wat verstaan wij onder plagen en pesten?

2.1 Plagen

Bij plagen is er sprake van incidenten. Plagen gebeurt vaak spontaan, het duurt niet lang en is onregelmatig. Bij plagen zijn kinderen gelijk aan elkaar; er is geen machtsverhouding. Plagen gebeurt zonder kwade bijbedoelingen en kan daarom vaak leuk, plezierig en grappig zijn. Bij plagen loopt de geplaagde geen blijvende psychische en/of fysieke schade op en is in staat zich te verweren. Er is zelfs sprake van een pedagogische waarde: door elkaar eens uit te dagen leren kinderen heel goed om met allerlei conflicten om te gaan. Dat is een vaardigheid die ze later in hun leven van pas komt bij een conflicthantering, waar iedereen in zijn leven mee te maken krijgt.

2.2 Pesten

Pesten heeft daarentegen als intentie de ander schade te berokkenen. Gepeste kinderen worden langdurig en/of systematisch psychisch, fysiek of seksueel geweld aangedaan. Deze kinderen hebben vaak moeite om zichzelf te verdedigen. Ze voelen zich machteloos tegenover de pestende kinderen en voelen zich vaak eenzaam, miskend of verdrietig.

3. Wie zijn er bij het pesten betrokken?

Bij pestgedrag valt in personen een vierdeling te maken: de pester, de gepeste en de zwijger en de meeloper.

Kinderen die pesten worden onderling vaak als de sterkste kinderen uit de groep gezien, maar zijn dit niet! Ze kunnen op verschillende manieren pesten:

- met woorden (bedreigen en/of chanteren, roddelen, schelden, kleineren)
- lichamelijk (schoppen, slaan, spugen)
- door achtervolging (stalken)
- door uitsluiting (bij spel, verjaardagspartijtjes, klassen rondgaan e.d.)
- door stelen of vernietigen van spullen
- door afpersing

- door negeren
- door digitaal pesten (zie extra toelichting bij punt 4)
- door seksueel geweld (bijvoorbeeld in billen knijpen, in kruis schoppen)

Ze zijn soms agressief en reageren eerder met geweld dan andere kinderen. Soms wordt dit gedrag ook naar volwassenen vertoond. Een pestend kind dat zijn gang kan gaan, leert dat pesten de enige manier is om je in een groep te handhaven. Het leert niet om zijn agressie op een andere manier te uiten.

Naast kinderen die *gepest* worden en kinderen die pesten zijn er ook *kinderen die geen actieve rol in het pesten hebben*, maar die wel bepalend zijn voor het voortduren van het pesten. De pestende kinderen voelen zich gesterkt door de zwijgende instemming van de toeschouwers. De grote gevolgen van meelopen/zwijgen zullen goed onder het voetlicht moeten worden gebracht in het proces van bewustwording. Dit laatste geldt overigens ook voor de houding van de kinderen die gepest worden. Doordat zij zich niet goed kunnen verdedigen, voelt het kind dat pest zich zeer gesterkt.

4. Wat verstaan we onder digitaal pesten?

Met de komst van internet, mobieltjes en e-mail is een nieuwe vorm van pesten ontstaan: digitaal pesten. Dit is een zeer ingrijpende vorm van pesten, doordat de pester anoniem te werk kan gaan en het pesten niet aan tijd en plaats gebonden is.

De barrière om te pesten is lager, omdat je de ander niet ziet en misschien niet kent. In anonimiteit kunnen uitspraken en bepaald gedrag vanuit pestgedrag makkelijk en heel bewust worden gedaan. Het wordt vaak 'maar een grapje' genoemd als het uitkomt, enerzijds niet altijd beseffende welk leed het digitaal pesten veroorzaakt, of anderzijds vanuit verschuilgedrag.

" Digitaal pesten heeft vaak een heel grote impact, omdat je zelfs thuis niet meer veilig bent. Het is immers niet zo dat door de computer of mobiele telefoon uit te zetten het probleem weg is. Hierdoor raakt de gepeste zelfs gemakkelijk nog meer sociaal uitgesloten!"

Vormen van digitaal pesten zijn o.a.:

- schelden en anoniem bedreigen via e-mail, MSN of via SMS'jes;
- virussen versturen naar de computer van de gepeste;
- hacken van de computer;
- vervelende foto's van de gepeste op een website plaatsen (soms zelfs via hacken op de site van de gepeste zelf) en verkeerd gebruik van Hyves.

5. Wanneer is er sprake van een pestprobleem?

Een kind dat gepest wordt, zal dit niet snel aan ouders of aan de leerkracht vertellen. Doet een kind dat wel dan is de rol van de leerkracht en/of ouder erg belangrijk. Soms kan het ook zo zijn dat een kind niets zegt, omdat het denkt dat het probleem dan alleen maar groter wordt. Ouders die naar school gaan bijvoorbeeld, of een leerkracht die niet adequaat optreedt.

Wij vinden het daarom belangrijk dat pesten en pestgedrag snel wordt gesignaleerd. Wij verwachten daarbij dat ouders en leerkrachten de mogelijke aanwijzingen serieus nemen en er naar handelen.

Opvallende signalen zijn bijvoorbeeld dat het gepeste kind:

- niet meer naar school wil;
- niets meer over school vertelt;
- nauwelijks andere kinderen mee naar huis neemt en nauwelijks bij anderen wordt gevraagd;
- op school slechtere resultaten haalt dan vroeger;
- vaak dingen kwijt is of met kapotte spullen thuis komt;
- vaak hoofdpijn of buikpijn heeft;

- blauwe plekken heeft op ongewone plaatsen;
- niet wil gaan slapen, veel wakker wordt of nachtmerries heeft;
- niet meer naar de speeltuin of andere club wil gaan;
- bepaalde kleren absoluut niet meer aan wil;
- thuis prikkelbaar, boos of verdrietig is;
- weer gaat bedplassen;
- zich terugtrekt;
- zich stom voelt door een negatief zelfbeeld.

Naast onze eigen waarneming en die van de ouders is het ook belangrijk te letten op de andere kinderen in de klas. In hoeverre is er sprake van echte tolerantie, bijvoorbeeld voor verschillen? Te denken valt aan huidskleur, lichaamsbouw, afwijkend gedrag, onbeholpenheid, uitstraling, verbaal minder sterk zijn, jaloezie, miskennis van talenten e.d.

Een lage tolerantie kan de basis vormen voor onderlinge irritaties, die uitmonden in pestgedrag:

- Een spel is "toevallig" steeds net begonnen als het pestslachtoffer eraan komt, terwijl een ander kind even later nog wel mag meedoen.
- Zuchten, piepen en steunen van andere kinderen als een pestslachtoffer een idee aandraagt of in de kring iets zegt, ed.
- Altijd een bijnaam, nooit een eigen naam gebruiken,
- Zogenaamd leuke opmerkingen maken over een klasgenoot,
- Een klasgenoot altijd de schuld ergens van geven,
- Briefjes doorgeven,
- Beledigen, isoleren, buiten school opwachten, op weg naar huis achterna rijden,
- Naar het huis van het slachtoffer gaan,
- Bezittingen afpakken,
- Schelden en schreeuwen tegen het slachtoffer,
- Opmerkingen over kleding maken.

6 Verwachtingen

Het voorbeeldgedrag van leerkrachten, ouders en kinderen onderling is van groot belang. Er zal minder gepest worden in een klimaat waar duidelijkheid heerst over de omgang met elkaar, waar verschillen worden aanvaard en waar ruzies niet met geweld worden opgelost maar uitgesproken. Agressief en negatief gedrag van leerkrachten, ouders en de leerlingen wordt niet geaccepteerd. Een ieder hoort duidelijk stelling te nemen tegen dergelijke gedragingen. (Zie stappenplan).

Bij de aanpak van pesten is het belangrijk dat zowel de school, de leerkrachten, de ouders en de kinderen weten wat er van hen verwacht wordt. Pesten moet als probleem worden gezien door alle direct betrokken partijen. Wanneer er personen zijn die denken dat zij niets met het probleem te maken hebben, ontstaat er een zwijgende groep. Juist de stem van de *zwijgende meerderheid* blijkt in een groep te bepalen of het pesten snel ophoudt of langdurig doorgaat.

6.1 School

Van school mogen wij verwachten:

- een duidelijke houding tegenover pesten.
- aandacht voor een positief leefklimaat waarbinnen normen en waarden centraal staan (bijvoorbeeld d.m.v. trefwoord en de bouwstenen).
- dat de kinderen het verschil leren tussen plagen en pesten.
- dat de leerkrachten kennis hebben van, en oog hebben voor de signalen van pesters, gepesten, zwijgers en meelopers.

- een effectieve methode om pesten te stoppen.
- communicatie binnen het team. De groepsleerkrachten praten in het team of in de bouw met elkaar over pesten en dragen een gezamenlijke verantwoordelijkheid. De groepsleerkrachten wijzen elkaar op situaties die ze gesignaleerd hebben of hebben vernomen via derden.
- dat er een vertrouwenspersoon is, die kan worden ingeschakeld als het probleem niet op de juiste wijze wordt aangepakt of de aanpak niet het gewenste resultaat oplevert. De vertrouwenspersoon kan het probleem onderzoeken, deskundigen raadplegen en het bevoegd gezag adviseren.
- dat regels en afspraken met en voor de kinderen gemaakt worden.
- onmiddellijk maatregelen wanneer pesten gesignaleerd wordt. (Zie stappenplan).

6.2 Ouders

Van *alle ouders* verwachten wij:

- een duidelijke houding tegenover pesten in de lijn van de school
- aandacht voor een positief leefklimaat waarbinnen normen en waarden centraal staan.
- het aanmoedigen van de kinderen om te praten over pesten zowel thuis als op school.
- dat de ouders van zowel het gepeste kind als het pestende kind serieus genomen worden.
- het stimuleren van de kinderen om op een goede manier met andere kinderen om te gaan.
- het zelf geven van het goede voorbeeld.
- dat het kind geleerd wordt om voor zichzelf en voor anderen op te komen op een positieve manier, zonder verbaal en/of fysiek tegengeweld.
- dat zij ongewenst gedrag corrigeren en gewenst gedrag benoemen.

Van *ouders van gepeste kinderen* verwachten wij:

- de genoemde punten die wij van *alle ouders* verwachten.
- het stellen van directe vragen: “Wie plaagt er? Wat gebeurt er? Waar gebeurt het? Wanneer gebeurt het? Wat heb je al gedaan om het pesten te stoppen?”
- dat zij hun kinderen niet aanzetten tot verbaal en/of fysiek tegengeweld en dat zij de school blijven betrekken in de oplossing van het pestprobleem.
- dat zij hun kinderen steunen in het idee dat er een einde aan het pesten komt.
- positieve stimulering en complimenten voor hun kinderen waardoor het zelfrespect vergroot wordt of weer terugkomt.
- dat zij op positieve wijze contact opnemen met de school in samenspraak met hun kinderen. Ook is het wenselijk dat zij de leerkracht op de hoogte stellen met duidelijke informatie en samen met de leerkracht een strategie bespreken om het pesten te stoppen.
- dat wanneer het pesten buiten schooltijd gebeurt, zij contact opnemen met de ouders van de pester(s) om het probleem bespreekbaar te maken. Er wordt verwacht dat zij ten alle tijden de school informeren.

Van *ouders van pestende kinderen* verwachten wij:

- de genoemde punten die wij van *alle ouders* verwachten.
- niet in paniek te raken; elk kind loopt kans pester te worden.
- dat zij hun kinderen duidelijk maken dat het pestgedrag niet getolereerd wordt en dat er aangegeven wordt wat voor gevolgen pesten heeft voor de slachtoffers.

- het stellen van directe vragen: “Wie plaag je? Wat gebeurt er? Waar gebeurt het? Wanneer gebeurt het? Hoe komt het dat je diegene pest?”
- dat zij op positieve wijze contact opnemen met de school in samenspraak met hun kinderen. Ook is het wenselijk dat zij de leerkracht op de hoogte stellen met duidelijke informatie en samen met de leerkracht een strategie bespreken om het pesten te stoppen.
- dat zij hun kinderen en de school laten weten dat zij het pestprobleem serieus nemen.
- dat zij weten dat veelvuldig kijken naar gewelddadige video’s, videogames en televisieprogramma’s het gedrag van hun kinderen negatief kan beïnvloeden.

6.3 Kinderen

Van kinderen verwachten wij;

- een duidelijke houding tegenover pesten.
- dat zij het verschil leren kennen tussen plagen en pesten
- dat je over pesten praat als je zelf gepest wordt of als je ziet dat een ander gepest wordt. Praat erover met iemand van thuis en school. Houd het niet geheim.
- het op een positieve manier voor jezelf en anderen op komen zonder tegengeweld.
- mee te denken over gedragsregels in de klas en binnen de school;
  - doe niets bij een ander wat je zelf ook niet prettig zou vinden,
  - los een ruzie op met praten,
  - iemand niet op het uiterlijk beoordelen,
  - blijf van andermans spullen af
  - noem elkaar bij de voornaam, gebruik geen scheldwoorden,
  - ook de bouwstenen kunnen daarbij als richtlijn dienen.

7. Waarom gaan kinderen pesten, waar komt het gedrag vandaan?

Pesten komt voor bij alle kinderen, maar vooral met name tussen de 10 en 14 jaar. Dat is namelijk de leeftijd waarin kinderen erg onzeker zijn en van alles doen om er bij te horen. De pesters hebben meestal het gevoel dat ze zich moeten bewijzen. Vaak zitten deze kinderen niet goed in hun vel. Dit kan komen omdat ze vroeger zelf zijn gepest, of omdat ze thuis een tekort aan aandacht krijgen. Ouders van pesters hebben hierdoor bijvoorbeeld vaak geen zicht op wat hun kind naar anderen toe aanricht. Maar ook door jaloezie of twijfel over het eigen uiterlijk kunnen kinderen ertoe komen om, ten koste van anderen, hun status binnen de groep te willen verhogen. Onderliggende gedachte is in feite dat wanneer kinderen geen of weinig respect voor elkaar hebben, ze ook niet weten hoe ze met elkaar om moeten gaan. Dit kan dus pestgedrag in de hand werken.

Bij jongens uit zich dit doorgaans in bazig gedrag en het tonen van fysieke en verbale kracht. Bij meisjes gebeurt het meer onderhuids door roddelen en buitensluiten.

Pesters hebben dus in wezen een gebrek aan zelfvertrouwen en willen met hun agressie tegen de zwakkeren, de waardering en erkenning van de sterkeren afdwingen.

Omdat het inlevingsvermogen van pesters vaak minder is ontwikkeld, zullen deze kinderen, zonder hulp van buitenaf, niet met hun wangedrag stoppen. Het is daarom zaak dat ouders en leraren deze kinderen op hun gedrag aanspreken en hen ervan bewustmaken van wat zij aanrichten. Hierin is ook voor de leerkracht een belangrijke taak weggelegd. Als de leerkracht erg streng is in de klas kan het zijn dat de kinderen een gefrustreerd gevoel krijgen omdat ze helemaal geen invloed hebben op wat er in de klas gebeurt. Hierdoor kunnen kinderen gaan pesten. Ook het voortdurend vergelijken van leerlingen door de leerkracht en door de kinderen onderling kan een agressieve sfeer in de klas veroorzaken.

Het gebrek aan zelfvertrouwen bij de pesters, is ook kenmerkend voor hun slachtoffers. Alleen komt de onzekerheid van slachtoffers anders tot uiting. Het zijn meestal minder weerbare, gevoelige

kinderen die niet zo goed liggen in de groep. Elke aanleiding, zoals te lang, te kort, te dik of te dun zijn, of de 'verkeerde' hobby's hebben, kan dan door pesters als 'excuus' worden aangegrepen om hun slachtoffers meer weer eens flink te pakken te nemen. Vaak gebeurt dit zo geraffineerd dat slachtoffers ten onrechte gaan denken dat ze zelf schuldig zijn aan wat hen overkomt.

Vaak vindt de meerderheid van de kinderen in de klas het helemaal niet leuk dat er wordt gepest, maar durft niets te zeggen, bang om zelf slachtoffer te worden of voor watje te worden aangezien.

8. Stappenplan (willen wij ook een fasering met consequenties?)

De school moet over een preventieve aanpak beschikken. Het is niet goed om je als school alleen te richten op het stoppen van pestgedrag. Het is belangrijk om goede preventieve voorwaarden te scheppen, zodat het pesten in aanleg al minder voor zal komen. (anti-) Sociaal gedrag vormt de basis voor een pest-milieu.

Het kan natuurlijk voorkomen dat de preventieve maatregelen niet werken. In dat geval wordt de aanpak van het pestgedrag beschreven in stap 1 t/m 5.

Stap 0: preventie

- Het nakomen van de verwachtingen die staan beschreven in paragraaf 6.
- Inzicht krijgen in het groepsklimaat door het in kaart brengen van de groep.
- Activiteiten plannen in het jaar die bijdragen aan een positief groepsklimaat. (Denk hierbij aan Trefwoord en het werken met een methode voor sociaal- emotionele ontwikkeling).
- Actief bewaken van het pedagogisch klimaat.
- Regels en afspraken maken met de kinderen die zichtbaar gemaakt worden in de groep. (Denk hierbij ook aan de bouwstenen).
- Het voeren van welbevindingsgesprekjes.

Stap 1:

Er eerst zelf (en samen) uit proberen te komen. Belangrijk is dat de kinderen gezamenlijk uitvinden wat er is gebeurd. Ze geven van elkaar aan wat zij als niet prettig ervaren. Ze maken afspraken om het pestgedrag in het vervolg te voorkomen en komen tot een oplossing die voor een ieder positief is.

Stap 2:

Op het moment dat één van de leerlingen er niet uitkomt, wordt ten alle tijden de leerkracht ingeschakeld. De leerkracht brengt de partijen bij elkaar, laat de kinderen de situatie schetsen en herhaalt stap 1 samen met de kinderen. Ieder kind krijgt de gelegenheid zijn eigen verhaal te vertellen. De leerkracht zorgt samen met de kinderen voor een oplossing die voor een ieder positief is. Eventueel eerst brainstormen en dan een keuze maken.

Stap 3:

De leerkracht vraagt binnen enkele dagen na het voorval aan de betrokken partijen of de gekozen oplossing werkt. In sommige gevallen zal de oplossing de juiste zijn geweest. Als het pestgedrag aanhoudt, neemt de leerkracht een duidelijke houding aan en houdt een bestraffend gesprek met de pester. Het moet duidelijk worden dat het gedrag onacceptabel is.

In een gesprek met de gepeste maakt de leerkracht duidelijk dat hij/zij geholpen wordt.

Consequentie: Er wordt een afspraak met de pester gemaakt. Als het gedrag zich nog een keer voordoet (= 3^e keer), zullen ouders op de hoogte gebracht worden van het pestgedrag.

Ook de ouders van de gepeste zullen op de hoogte gesteld worden.

Stap 4:

De leerkracht voert apart een gesprek met zowel de ouders van de pester als de gepeste. Leerkracht en ouders proberen in goed overleg samen te werken aan een bevredigende oplossing. De kinderen worden hiervan op de hoogte gebracht door de leerkracht.

Ook collega's en directie worden op de hoogte gebracht van het gesignaleerde pestgedrag. Zij worden geïnformeerd over wie er gepest wordt, wat er gedaan wordt en door wie. Op deze manier is het pestgedrag ook onder de aandacht wanneer de eigen leerkracht niet aanwezig is. Gesignaleerde problemen worden teruggekoppeld aan de leerkracht van de desbetreffende kinderen.

Stap 5:

Wanneer ook stap 4 niet het gewenste effect heeft, schakelt de leerkracht de vertrouwenspersoon in. De vertrouwenspersoon kan het probleem onderzoeken, deskundigen raadplegen en leerkrachten en directie adviseren.